

POSUDEK OPONENTA DISERTAČNÍ PRÁCE

Název práce:	Návrh optimální sítě středního školství Pardubického kraje jako aspekt rozvoje regionu
Jméno a příjmení studentky:	Ing. Denisa Chlebounová
Studijní obor:	Regionální a veřejná ekonomie
Školitel:	doc. Ing. Romana Provoznicová, Ph.D.

Technické parametry

Počet stránek textu bez příloh: 122

Počet stránek příloh: 2

Počet použitých informačních zdrojů: 129 (z toho 60 internetových) + 12 vlastních publikací

Teoretická část práce vykazuje rozsah 23 % a praktická část 76 %, přičemž deskripce činí 52 % a výzkum 48 % rozsahu textu.

Autorka zvolila pro svou práci vysoce aktuální a komplikované téma, jehož zpracování dovádí do prakticky využitelné podoby v rámci řízení středního školství v Pardubickém kraji. Ocenění si tak zaslouží smysluplnost disertace (což nebývá u tohoto typu prací až tak obvyklé) ale i odvaha autorky sofistikovaně hledat a navrhovat pomocí aplikovaných vědeckých postupů cesty k řešení tak spleťtého problému, jakým je optimalizace sítě středních škol v konkrétním kraji. Autorka sivitykla za hlavní **cíl navrhnout vhodné metody** k posuzování efektivnosti (KVANTITA) a účelnosti (KVALITA) fungování vzdělávacích institucí v rámci středního školství Pardubického kraje. Dotýká se přitom širokospektrální problematiky efektivnosti ve vzdělávání (kapitola 1), která souvisí se samotným smyslem vzdělávání, zmiňuje metodologii 3E, aspekt rovnosti i excelence, nabídku a poptávku na trhu práce, koncept celoživotního učení a inkluzivního vzdělávání apod. U aktérů vzdělávací politiky (kapitola 2) ale nezmiňuje problematiku selhávání lidského faktoru, jako nejkoliznějšího činitele v celém procesu vzdělávání na všech úrovních a ve všech jeho fázích: plánování, řízení, realizace, hodnocení apod. Zde by mě zajímal názor autorky na **možnost vynutitelnosti „principu správnosti“** (a potlačení v praxi častého principu „schůdnosti“), které odrážejí odlišné hodnoty a pravidla zájmových skupin (*udávají způsob, jakým se prosazují zájmy*), aplikované v zájmu dosažení odlišných cílů (*udávají směr a priority*) za předpokladu vždy omezených zdrojů (*lidé, čas, finance, které udávají možnosti*) a při vnímání kontextu, který dává každému dění smysl. Na obecnou problematiku středního školství v ČR (kapitola 3) navazuje autorka metodickou částí, v níž rozpracovává hlavní cíl do dvou dílčích cílů (kapitola 4):

A – návrh metod pro optimalizaci středního odborného školství v Pardubickém kraji pomocí zvolených kritérií (*nabídka a poptávka na trhu práce v PK*): **A1**) metoda vícekritériální analýzy variant (*váženého součtu*), **A2**) metoda analýzy obalu dat (*DEA analýza*),

B – zavedení duálního systému odborného vzdělávání jako možný způsob systémového řešení optimalizace středního odborného školství (*SWOT analýza*).

Ke splnění vytčených cílů formuluje tři výzkumné otázky (a prezentuje metodologické schéma práce):

1. Odpovídá oborová struktura středních škol poptávce, kterou tvoří zaměstnavatelé na trhu práce v Pardubickém kraji?

2. Je nízká naplněnost kapacit středních škol vhodným kritériem ... optimalizace sítě středního školství z hlediska efektivnosti ... a kvality ... vzdělávání?
3. Bude zavedení duálního systému pro podniky výhodné, tj. poskytne jim více přínosů v porovnání s vynaloženými náklady?

S ohledem na výše uvedené cíle a úkoly volila autorka vícevrstevné šetření (kapitola 5) pomocí metody vícekritériální analýzy variant, metody analýzy obalu dat a metody korelační a regresní analýzy. Jejich aplikace umožnila variantní pohled na danou problematiku. V této fázi práce bych ocenila větší konkretizaci, např. u vztahu (3) na s. 35 vysvětlení, co představují v práci „kritéria“ a podle jakých „preferencí“ jsou seřazena a jaké „váhy“ jsou jim přiřazeny, nebo alespoň odkaz, kde je toto dále rozpracováno. O **kritériích** je např. pojednáno v kapitole 8, které předchází charakteristika problémů regionálního školství v ČR (kapitola 6) a analýza nabídky a poptávky na trhu práce v Pardubickém kraji (kapitola 7). V nich autorka provádí deskripci a analýzu všech základních kategorií, s nimiž badatelsky dále pracuje: vystihuje hlavní faktory a kritéria financování regionálního školství, komentuje naplněnost kapacit středních škol i vývoj jejich počtu v kontextu demografického vývoje a krajového zastoupení, dotýká se problematiky nezaměstnanosti, kterou konkretizuje analýzou nabídky a poptávky na trhu práce v Pardubickém kraji. Zde přehledně graficky demonstruje v různě dlouhých časových řadách vývoj sítě středních škol v komparaci s demografickým vývojem, vývoj počtu žáků dle jednotlivých typů středních škol, přijatých uchazečů dle skupin oborů, počtu zaměstnanců v odvětvích, počtu uchazečů o zaměstnání, počtu volných pracovních míst apod. Závěrem uvádí vývoj struktury volných pracovních míst dle klasifikace zaměstnání CZ-ISCO, míry nezaměstnanosti dle skupin oborů a odhad počtu volných pracovních míst dle kvalifikačních skupin strukturovaný na nahrazovací a expanzivní poptávku.

Druhou badatelsky nejvýznamnější částí práce po kapitole 4 tvoří Výsledky analýz ... (kapitola 8). Zde jsou uvedena zvolená **kritéria** výzkumných šetření, která nemají ale shodnou časovou platnost (**jak se může tato skutečnost promítnout do vypovídací hodnoty** prezentovaných výsledků?):

1. Mzdové náklady na pedagogy přepočtené na 1 žáka,
2. Zájem o školu ze strany žáků + 3. Zájem o obor ze strany žáků (může autorka **doplnit, zda zahrnuje tento počet přihlášených duplicity** toho typu, že žáci se hlásí např. na tři školy či tři obory současně **nebo se jedná již o „očistěný“ údaj?**)
4. Procentní úspěšnost žáků u maturitních a závěrečných zkoušek (může autorka **rozvést „slabá místa“ užití tohoto kritéria?** Viz 100% úspěšnost u závěrečných zkoušek na s. 89.),
5. Úplná shoda absolvovaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání,
6. Počet volných pracovních míst podle oborů (za jakých podmínek může být **rozpor mezi počtem volných pracovních míst dle oborů a nedostatkem pracovních sil na trhu práce?**),
7. Pravděpodobnost automatizace oborů v budoucnu.

Za poněkud zavádějící lze považovat záměnu bodů za pořadí v Tabulce 10 (s. 81), neboť „váhy“ jsou počítány z počtu přidělených bodů třemi experty a nikoli z pořadí. To by mělo být naopak uvedeno jako celkový výsledek výpočtu, např.:

POŘADÍ	1	2	3	4	5	6
KRITÉRIUM	4, 5	6	2	3	1	7

Tabulka 11 (s. 86) přináší zajímavý přehled nejčastěji používaných vstupů a výstupů pro měření efektivnosti základních a středních škol dle různých autorů. Zajímavý by mě názor autorky, **který ze vstupů a výstupů sama považuje z hlediska objektivitu za nejužitečnější a proč.**

U následně provedeného komentování Tabulek 12 a 13 mohla být autorka ve svém rozboru a výkladu podrobnější. Týká se to jak vstupních, tak výstupních proměnných, např. u maturitních oborů: jak lze **komentovat požadavek modelu upravit u většiny středních odborných škol** (vyjma sedmi efektivních) **mzdové náklady pedagogů směrem dolů a u úspěšnosti žáků u maturity směrem nahoru?** Obdobný požadavek na podrobnější komentář nebo dokladování např. formou přílohy se váže i k výsledkům regresní analýzy, ověřující vztah mezi velikostí tříd a výsledky žáků u maturitních zkoušek (s. 91). Je otázkou, zda uvedený 21% vliv lze opravdu vnímat jako „relativně nízký“ (týká se každého pátého žáka). Na s. 92 je zmíněn vliv sociálně-ekonomického statusu rodiny žáka na jeho výsledky ve škole, „...záleží na tom, zda je žák na škole ..., kterou navštěvují žáci ze vzdělanějších rodin.“ Domnívá se autorka, že tuto **situaci mohou změnit strategické cíle S₁ a S₂**, jestliže v uplynulých třiceti letech se z určitých oblastí stala ghetta a do zdejších škol přicházejí pouze tzv. sociálně znevýhodnění žáci? **Co by se muselo změnit, aby byla pozitivní změna reálná?**

V rámci poslední kapitoly 9 práce Duální systém odborného vzdělávání ... autorka popisuje formy a prvky duálních systémů a přehledně je komparuje. Autorka dále simuluje přínosy a náklady duálního systému pro hypotetický průmyslový podnik v Pardubickém kraji pomocí čistých ročních nákladů (Hanushek, Machin, Woessman, 2016) ve verzi slovenské a české. Přesto, že v obou verzích dochází v modelovém vyjádření k převýšení přínosů nad náklady (s výjimkou prvního roku ve slovenské verzi), konstatuje autorka závěrem, že **„současné podmínky v ČR neumožňují zavedení duálního systému ...“**: může tento výrok argumentačně podložit? **Co by se muselo změnit?** Do roku 1989 existovala varianta duálního systému vzdělávání i v tehdejším Československu: zná autorka genezi jeho zániku a může rozvést, jaký fatální důsledek má 15% nezaměstnanost současných „absolventů školní dráhy“ (s. 100), a čím si vysvětluje nezájem žáků na Slovensku o vstup do duálního vzdělávání (s. 107)?

Nejvýznamnější klady:

Autorka ve své práci vychází z reálných potřeb při optimalizaci sítě škol na úrovni ISCED 3 v Pardubickém kraji. Prokázala přitom schopnost práce s odbornou literaturou (odkazy na odborné zdroje splňují citační normu APA), schopnost aplikace vědeckých metod při objektivizaci přístupů k řešení stávající situace ve středním školství daného kraje, dále dovednost syntetizovat výsledky těchto metod do racionálních návrhů, schopnost zohlednit v dlouhé časové řadě vícekritériální vliv faktorů a syntetizovat je pomocí matematických modelů do konkrétních návrhů. Práce je psána srozumitelně, je přehledně strukturovaná a logicky provázaná. S příkladnou pečlivostí jsou v textu dokladovány obrázky a tabulky, jejichž výčet je uveden v přehledu obrázků, tabulek a zkratk, překlepy a gramatické chyby se prakticky nevyskytují, tj. po formální stránce není práci co vytknout.

Nejzávažnější nedostatky:

Práce nevykazuje závažné nedostatky. U některých obrázků a tabulek by byl vhodný podrobnější komentář či výklad demonstrováných dat, případně polemika nad nimi, co vlastně vyjadřují a jak je lze interpretovat – viz dotazy v předešlém textu. Drobná neshoda se objevuje mezi sdělením na s. 77 a obrázky na s. 82 a 84: pořadí jednotlivých středních škol v Pardubickém kraji není uvedeno od „nejlepší“ po „nejhorší“, ale naopak od „nejhorší“ po „nejlepší“. Autorka by mohla věnovat větší pozornost rozvedení skutečnosti, co znamená **dosazení nejvyšších hodnot** (např. Střední zdravotnická škola Svitavy/ISŠ technické Vysoké Mýto) a **nejnižších hodnot** (např. SOU zemědělské Chvaletice/SS uměleckoprůmyslová Ústí n. Orlicí).

Další případné poznámky:

1. Vývoj a fungování školství není významně ovlivněno pouze demografickými, legislativními či ekonomickými faktory (s. 10), ale rovněž sociálními, technologickými, obecnými etickými a s nimi souvisejícími politickými faktory (autorka je pomítá do zájmových skupin).
2. Některé tabulky mohly být lépe komentovány, např. Tab. 6 na s. 70: Co znamenají hodnoty v jednotlivých letech u oborů 39 Speciální a interdisciplinární technické obory?
3. Lze považovat z hlediska objektivizace dat pořadí uvedené třemi experty za plně postačující? (s. 81).
4. U vstupů DEA analýzy lze považovat za objektivní úroveň dovedností žáků při přijetí na SŠ (s. 86). Proč si autorka myslí, že se na výstupu nepracuje s přidanou hodnotou dovedností žáků absolvujících danou školu (ať už jde o maturitu nebo ne). Jaký spatřuje autorka rozdíl mezi tímto kritériem a uváděnou úspěšností u maturitních zkoušek?
5. Strategické cíle MŠMT, tj. **co** je třeba dosáhnout, jsou jedna věc – viz S₂ na s. 93, druhá věc je, **jak** toho dosáhnout, což už MŠMT neříká: co byste jim poradila?
6. V případě Tabulky 14 by bylo vhodné uvést, v čem je vykazována výše HDP (jde o přepočtení na Kč nebo na USD v paritě kupní síly?)
7. Co spatřuje autorka za „nezájmem žáků o praktické vzdělávání v podniku“? (s. 102)
8. Je možné se domnívat, že zavedení zákona o odborném vzdělávání a povinné členství podniků v Hospodářské komoře s povinným odvodem do zaměstnavatelských fondů pro odborné vzdělávání by v ČR podpořilo realizaci duálního systému? Co realizaci výše uvedených podmínek nejvíc brání?

Závěr:

Autorka naplnila vytčené cíle a odpověděla zdůvodněně na všechny výzkumné otázky. Výstupy uvedené v práci vykazují badatelskou, praktickou i pedagogickou přidanou hodnotu. **Práci hodnotím kladně a doporučuji ji k obhajobě před příslušnou zkušební komisí pro obhajobu disertačních prací.**

Datum: 22. června 2020

Doc. Ing. Helena Vomáčková, CSc.